

Е. Н. Бухарбаев, әскери және арнайы-тактикалық даярлық кафедрасының оқытушысы, заң ғылымдарының магистрі, полиция капитаны
(Қазақстан Республикасы ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы, Қазақстан Республикасы, Қарағанды қ.)

Арнайы-тактикалық дайындық кезінде қызметкерді психологиялық тұрғыда дайындау

Аннотация. Мақалада ішкі істер органдарындағы арнайы-тактикалық дайындықтың даму келешегінің негізгі тактикалық мәселелерін талқылап, әдістерін оқыту, қызметкерлер мен курсанттарды жоғары психологиялық тұрақтылық пен кез келген ортада табысты жауынгерлік міндеттерді жүзеге асыруға және қабілетті болуға үйрету. Әскери кадрларға білім беру, ұрыс жүргізу тәсілдерін және пайдалану дағдыларын қалыптастырып қаруды шебер пайдалануға баулу. Әскери жабдықтар мен тактикалық бедердің ерекшеліктерімен таныстыру, әскерлердің ұрыс түрін, қару-жарақ және жау тактикасын зерттеуге талпындыру, ұрыс қимылдарын жүргізуге әскерлер үшін жан-жақты қолдау ұйымдастыру мен әдістерін қалыптастыру. Сонымен қатар ІІО қызметкерлерінің арнайы-тактикалық біліктілігінің деңгейі қарастырылған.

Түйін сөздер: тактикалық дайындық, жауынгерлік әскерлер, ішкі істер органдары, қарулы күштер, командирлер, оқу жаттығулары, қару-жарақ, арнайы күштер, жасақ, патруль.

Тактика (грекше *taktiks* — әскерді сапқа тұрғызу өнері, *tasso* — сапқа тұрғызамын, қатарластырамын) экономикалық (мысалы, несие — қаржылық, бәсекелік), әлеуметтік және басқа саясатта алға қойылған мақсатқа жету үшін қолданылатын құралдар мен тәсілдер және іс-қимыл желісі. Тактика — шектеулі кезең бойына (әдетте, бір жылдан аз мерзімге) нақты жағдайдың дамуын егжей-тегжейлі нақты жоспарлау. Мысалы, алдын ала жасалған коммерциялық ұсыныстар, жаңа өнімді нарыққа өткізу үшін бірнеше ай бойына жүргізілетін жарнамалық науқан. Термин әскери істе ұрысқа дайындау және оны жүргізу теориясы мен практикасын қамтитын әскери өнердің құрамдас бөлігі ретінде кеңінен қолданылады. Тактика стратегияға бағынышты, оған қызмет етеді [i].

Әскерлердің тактикасы. Оның дамуы қаруды жетілдіруге байланысты болды, күрес жаңа әдістерін пайдалану, әскери техниканың санының өсуі, әскери кадрларда сапалы өзгерістер, жауынгерлік миссиялар үшін тартылған.

Ол командирлер, штабтар мен әскерлер өрісін (жауынгерлік) даярлау негізі болып табылады. Тактикалық оқытудың негізгі міндеттері: жоғары психологиялық тұрақтылық пен табысты кез келген ортада жауынгерлік міндеттерді жүзеге асыруға қабілеті (жарғылық ережелерін қоса алғанда) ұрыс теориясын зерттеу, әскери кадрларға білім беру, соғыс жүргізу тәсілдерін және арнайы құрал мен қаруларды пайдалану дағдыларын, қаруды шебер пайдалану, әскери жабдықтар мен тактикалық бедердің ерекшеліктері; қарсыластың қару-жарақ тактикасын зерттеу; соғыс қимылдарына жүргізуге әскерлер үшін жан-жақты қолдау, дағдыларын дамытуды шебер ұйымдастыру; жауынгерлік бірлікті үйлестіру, бөлімдер мен құрамаларды жақсарту.

Ішкі істер органдарындағы қызметкерлердің арнайы-тактикалық тапсырмаларды орындау үшін қажетті және қорқыныш, үреймен күресуге мүмкіндік беретін, физикалық және психологиялық күш түскен жағдайда, ұрысқа белсене қатысуға мүмкіндік беретін психологиялық, эмоционалды және ерік күші қасиеттерін күшейту және дамыту арнайы-тактикалық дайындық мәселелерінің бірі болып табылады.

Тәжірибе көрсеткендей, адамның арнайы-тактикалық кәсіби біліктілігі жоғары болғанымен, оның психологиялық дайындығы төмен болса, осы маман қателіктер жіберуге бейім болады.

Арнайы-тактикалық дайындық кезінде қызметкерді психологиялық тұрғыда дайындау керек. Ұрыс не дайындық кезінде қобалжуды жою, ұқыпты тәртіп орнатып, қалыпты физикалық жағдайды бақылау қажет [ii].

Қарастырылатын келесі мәселе — ПО қызметкерлерінің арнайы-тактикалық біліктілігінің деңгейі. Егер ПО қызметкерлерінің біліктілік деңгейі төмен болса, қызметкер Қазақстан Республикасы азаматтарының өмірі мен денсаулығын, құқықтары мен бостандықтарын және міндеттерін қорғауды тиімді деңгейде дұрыс атқара алмайды.

Сондықтан бұл мәселе құқық қорғау органдарының алдына қойылатын жоғары талаптар екені анық. Адамгершілік білім беру мақсаты — адамгершілік принциптері мен қызметкерлердің кәсіби өмірі мен әмбебап қоғамдық және кәсіби мораль рухани стандарттарға сәйкес мінез-құлқын қалыптастыру.

Ол мақсаттарға қол жеткізіледі:

- кәсіби қызмет саласындағы мемлекеттік қару-жарақ қызметкерлері білімі мен түсіну сипаты және мазмұнды ережелері мен адам өміріндегі мораль маңыздылығы;
- жұмыста және үйде моральдық мінез-құлық жеке әдеттер қалыптастыру;
- кәсіби адалдық антының, қызметтік міндеттерін атқару кезінде құрмет, оның мамандыққа деген сүйіспеншілігі, жауапкершілік және тұтастық сезімін нығайту;
- салауатты моральдық-психологиялық ахуалды, моральды мінсіз нығайту, сондай-ақ барлық қызметкерлер ұжымын сапалы түрде ұйымдастыру;
- қоғамда ең маңызды рухани дәстүрлер Қазақстандық менталитет қасиеттерінің бірі, моральды жетілген ынтымақтастық, өзара көмек, олардың ұжымдық абыройы мен беделін нығайту және ұжымда моральдық нормалардың бұзылуы туралы төзбеушілік ретінде ұжымдық қызметкерлерінің білімін арттыру;
- нәсіліне, ұлтына, дініне, жынысына және жасына айырмашылықтар жоқ, олардың міндеттерін орындау кезінде азаматтардың, олардың қажеттіліктері мен сипаттарын құрметтеу және жоғары моральдық қарым-қатынастарын қалыптастыру;
- салауатты өмір салтын олардың рухында, қызметкерлерді оқыту жаман әдеттерден бас тарту, олардың физикалық дамуын жақсарту;
- қызметкерлердің өзіне жоғары стандарттарын қалыптастыру, оның мінез-құлқы, адалдық, ақ ниеттілік, салауатты менмендіктен, үздіксіз өзін-өзі жетілдіру, құқық қорғау кәсіби мансапқа ұмтылу;

Қызметкерлердің кәсіби деформация, азаматтардың, селкостыққа ұшырауынан, қатыгездік жосықсыз емдеу фактілер, дөрекілік, қызығушылық моральдық қақтығыстар [iii].

Жасақ — полиция қызметкерлерін біріктіретін белгілі бір жедел және жауынгерлік миссияларды орындауға тағайындалған кішкентай ұйымдық құрылымы.

ПО нарядының нақты іс-шаралар бағыттарда әртүрлі (қарулы және қауіпті басқа да іздеу тобының алдын алу, қоғамдық тәртіпті бұзу, жаппай тәртіпсіздіктердің алдын алу және т. б.).

Патруль — екі немесе одан да көп ПО қызметкерлерінен тұратын және өз міндеттемелерін орындауға арналған жасақтар.

Оқытудың негізгі формалары — офицерлер мен сержанттар үшін тактикалық жаттығулар, сонымен қатар дәрістер, семинарлар, топтық жаттығулар, және басқалар.

Тактикалық және арнайы сыныптарда кадрларды даярлау нысаны — тактикалық мәселелерді шешуде түрлі әдістері мен іс-шараларды тестілеуді орындау үшін пайдаланылатын жабдықтар, сондай-ақ бастапқы бірлікті үйлестіру. Арнайы әскерлер батальонының (бөлімшесі) бөлімшелерінің барлық қару-жарақ пен материалдардың қамтамасыз етілуі. Әрбір оқу пәні бойынша қабылдаулар мен іс-шаралар дәйекті өңделген, содан кейін бірге жүзеге асырылады.

Тактикалық жаттығулардың негізгі міндеттері:

- жауынгерлік миссиялардың түрлерін орындау кезінде жауынгерлер мен сержанттардың тактикалық білімдерін, тәжірибелік дағдыларын жетілдіру;
  - шайқаста ұрыстық бірлікті ұйымдастыру және басқару.
- Тактикалық оқу-жаттығулары біржақты немесе екіжақты болуы мүмкін:
- екі тарап қызметкерлерінің ұйымдастыру және тактикаға сәйкес әрекеті;

– бір жақты тәртіп үшін — қарсылас тактикасына қатысты имитациялық бақыланатын мақсаттар мен макеттік құралдары жеке қызметкерлер арасында бірлік тағайындалады. Ұзақтығына қарай тактикалық оқу-жаттығулары бірнеше күн бірнеше сағатқа дейін болуы мүмкін. Тактикалық дайындық барысында қимылдар тексеріледі және тактикасы түсіндіріледі, ұйым бөлімшелері мен күресуге қару-жарақ пен әскери техниканың жаңа үлгілерін қолдану жолдары пысықталатын болады. Тактикалық дайындық кадрлық департаменттер мен бірлесіп далалық оқу-жаттығу үшін негіз болып табылады. Бұның салдарынан тек тактикалық дайындық және жылжымайтын ұрыс жағдайында оқыту барынша шынайы жақындатылған болып жүзеге асырады [iv].

Қарулы күштер тактикалық дайындығы және қарулы күштер көлемі мен мазмұны жауынгерлік даярлық бағдарламасын анықтайды. Жоғарыда көрсетілген ПО қызметкерлерін даярлау барысында тактикалық дайындықтың орны ерекше екені анықталады. Атап айтсақ құқық қорғау органдарының оқу орындарында бұл дайындыққа ерекше назар аударуды басымды талап қойылған.

РЕЗЮМЕ

В данной статье изложены проблемы, перспективы развития тактико-специальной подготовки в ОВД и основные цели психологической устойчивости в любой среде при выполнении боевой подготовки.

RESUME

In the given article given the problems, perspectives of development of tactic and special training in Organs of Internal Affairs and the main aims of psychological persistence during the fight training.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- i. Абульханова-Славская К. М. Деятельность и психология личности. — М., 1980.
- ii. Алексеев Н. А. Педагогические основы проектирования личностно-ориентированного обучения: Автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук. — Тюмень, 1997.
- iii. Беспалько В. П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения. — М., 1995.
- iv. Плохих Г. И. Специальная подготовка сотрудников органов внутренних дел: Учеб. пос. — Курск, 2014. — С. 220–224.